

Už jsou čtyři ráno...
Vstal jsem devětkrát,
Abych obdivoval měsíc.

Bašó

PRVNÍ MÁJ STRANA 2019

Mimořádné vydání projektového oběžníku
Dveře do světa poezie II.

Milí přátelé čtení a poezie zvláště,

nebudeme se opakovat v argumentech, proč je dobré číst poezii a hledat cesty k tomu, aby z ní měly děti nejen užitek, ale i pocit uspokojení. Ten, kdo otevírá naše mimořádné vydání První strany, jistě nemá takové přesvědčování zapotřebí. Chceme Vás spíše jen pozdravit a pozvat k ochutnávce ze stolu inspirace čtenářských klubů.

Poezie má v klubech své místo, někde větší, někde nepatrné. Asi není překvapením, že tato míra je přímo úměrná síle vztahu samotných vedoucích k poezii, aspoň tak to pozorujeme. Tato míra ale naštěstí není neměnná. Stává se opakovaně, že někdo z dospělých, který tvrdil, že k poezii nemá žádný vztah, vyzkouší nějakou aktivitu nebo lekci (snad aby dětem tu poezii úplně neupíral), a to mu náhle otevře dveře do světa básní. Zjistí, že i jemu tento literární druh něco dává, a je to vesměs příjemný dar. Cílem naší sbírky inspirací je proto nejen předat další nápady pro ty, kdo s poezií pracují, ale i nabídnout těm ostatním něco na zkoušku. Třeba i je bude nakonec poezie těšit. Víc si nepřejeme, protože vést k poezii děti pak půjde snadno.

Jaro plné poezie Vám přeje

tým projektu Školní čtenářské kluby na 2. stupni ZŠ

OBSAH

Jak naložit s poezií

Lucie Řeháková 4

Jak na poezii

Martina Pobřísllová 6

Nebojme se básniček 2

Ivana Sixtová a Monika Dudová (CKP Rokycany)

Reflexe 9

Čtenářská lekce pro CKP 13. 12. 2018 10

Rozbor básně

Tereza Nakládalová 13

Dopisy na konec světa - Ava Dellaira

Alžběta Ingrová 17

Náměty na lekce – Poezie pro děti a mládež

Mirka Henčová 21

Metodický list k písňovému textu „Balič novodobý“

Dana Bednářová 24

Vznik lyrické básně

Šárka Růžková 30

Jak naložit s poezií

Lucie Řeháková

Sama mám poezii velmi ráda, ale kdykoli jsem se pokusila doporučit báseň, sbírku či básníka, bylo mi řečeno, že dotyčný nemá k poezii vztah. Vzpomeňte si všichni na dětství, na říkanky, které jste se od malička s radostí učili a kolik jich sami předáváte dál.

Kolik povídek či románů jste napsali? Kolik básní? Kdo nikdy nenapsal báseň (či alespoň dvojverší) své milované dívce či jiné osobě?

Ač jsem nadšená z přívalu knih do naší knihovny, ocenila bych, kdyby i ve školních knihovnách byla poezie více zastoupena. Poetický text žáky oslovit umí. O tom jsme se přesvědčili i v našem klubu v jedné ze čtenářských lekcí.

Celé setkání začalo otázkou: Máte rádi poezii?

Reakce nebyla příliš bouřlivá, bylo jasné, že uchopit poezii, vytvořit si vůči ní postoj není pro žáky jednoduché. Vybrané poetické texty pro toto poetické setkání byly různorodé, od vtipných Žáčkových textů (Báchorka o nosu, Tulipán a tulipání, Obživa, Cvrček, Eskymácká abeceda), ve kterých se pokoušeli doplňovat rýmy, přes hravé texty Morgensternovy, Jirousovy a Pavlaskovy, zamýšleli jsme se nad atmosférou, vyzněním a vlastními pocity v poetických básních Prévertových (Jak namalovat portrét ptáka), zádumčivých Skácelových (Smlouva) a Zahradníčkových, až po obrazové básně Appolinairovy a Havlovy (Slova, Konstruktivní satira, Kulturní život).

Všichni ocenili hravost většiny textů. Někteří došli ještě o něco dále, když objevili temnější skrytá poselství v několika z nich.

Poezie si u nás našla své čtenáře.

...jakoby haiku dávalo Západu práva, jež mu jeho vlastní literatura upírá, a služby, které mu prodává. Máte právo, říká haiku, být bezvýznamný, stručný, obyčejný; uzavřete to, co vidíte, co cítíte, do útlé vrstvy slov a budete zajímaví; máte právo si sami (a podle sebe) vybudovat vlastní významnou osobnost; vaše věta, ať bude jakákoliv, vysloví ponaučení, osvobodí symbol, budete mít hloubku; bez větších výdajů bude vaše psaní plné.

Roland Barthes

Jak na poezii

Martina Pobříšlová

Zaujmout děti pro poezii je hodně těžké. Básničky jsou pro ně často vzácné a nevědí jak na ně. Přinášíme tedy jednu hru s básničkami, kterou máme léta vyzkoušenou. Dětem se líbí, dlouho na ni vzpomínají a básničky z této hry recitují ještě dlouhou dobu poté.

Anotace:

Nejvhodnější jsou krátké básničky Jiřího Žáčka, Jana Vodňanského, Karla Plíhala, Jaromíra Nohavici, Emanuela Frynty, Jiřího Dědečka. A právě poezii Jiřího Dědečka jsme pro tuto hru použili jako motivaci před besedou s ním.

Cíl lekce:

- Porozumět básnickému jazyku jednoduchých básniček
- Najít v této poezii kouzlo slova a slovních hříček
- Uvědomit si stavbu básně (sloky, verše, rýmy)
- Potrénovat paměť a zapamatovat si dané básničky

Čtenářská minilekce:

Ve čtenářském klubu jsme tuto hru použili jako motivaci pro besedu s panem Jiřím Dědečkem. Nejprve jsme ukázali dětem různé knihy Jiřího Dědečka.

A teď si s těmito básničkami zahrajeme hru. Dobře poslouchejte, o co v té hře půjde.

Byl jednou jeden dědeček a jmenoval se František, měl kamarády Josefa a Václava.

Vymyslely jsme krátkou legendu do hry o tom, jak lidé zapomínají a potřebují pomoc přátel, se kterými si mohou všechno rozdělit – každý udělá a pamatuje si něco jiného...

Z vás se teď stávají takoví dědečkové. Rozdělíme vás na skupinky po třech (hráč A, hráč B, hráč C). Venku na chodbě v okolí knihovny jsou rozmístěné zelené papíry A4. Na každém z nich je napsaná krátká básnička Jiřího Dědečka (většinou čtyřverší). Vaším dědečkovským úkolem je postupně se je ve vaší trojici naučit. A jak to uděláte? Nejdříve vyběhne hráč A (hráči B a C zůstávají tady v knihovně a čekají), hráč A najde na chodbě básničku, naučí se ji tam nazpaměť a vrátí se zpátky sem do knihovny. Tady naučí tuto básničku hráče B ze své skupiny (hráč C stále odpočívá). Hráč B ji přijde povědět nám. Když ji řekne správně, dáme pokyn a vyběhne váš hráč C. Najde si básničku, naučí se ji, vrátí se sem a naučí ji hráče A (teď odpočívá hráč B) atd.

Tzn. že každý z vás se bude celkem učit dvě básničky v terénu, dvě od vašeho spoluhráče a přes dvě básničky (kdy se učí spoluhráči) bude odpočívat. Děti jsme do trojic rozdělily losem.

Po ukončení hry jsme si sedli do kroužku a říkali si básničky, které si děti zapamatovaly.

Dílna čtení

Při čtenářské dílně zkuste přebásnit nějakou situaci nebo úryvek z vaší knihy.

Pokud máte přístup k internetu, nabídněte dětem webovou stránku rymy.cz a vysvětlete, jak s ní pracovat. Je to jednoduché. Bude se jim líbit. S touto pomůckou totiž stvoří báseň každý a děti mají radost, že jim to jde.

Útržek z reflexe:

Tuto hru máme vyzkoušenou i jako noční – ke každému listu s básničkou postavte jednu svíčku – hráli jsme to při „Noci ve škole“ na setmělých školních chodbách, ale i v lese na školním výletě. Hra slaví vždy veliký úspěch.

Děti s nějakým omezením se mohou učit jen půlku básničky nebo mohou chodit s někým ve dvojici.

Autorem všech přiložených básniček je Jiří Dědeček.

KVĚTÁKY

Statečné kvěťáky
Roznášely letáky,
Celer je zadržel,
Udala je petržel,
Je to tak, na mou čest,
Takhle mi to říkal chřest.

V OBILÍ

Válely se mobily,
válely se v obilí.
Čekaly na své signály
a ničeho se nebály.

LEDEN

Byly jednou jedny
dva bláznivé ledny.
Zůstal z nich jen jeden,
zodpovědný leden.
Aby v tom nebyl blázinec,
z druhého se stal prosinec.

MYŠI

Táza jsem se tuhle myši,
čím se od nás lidí liší.
Myši ale špatně slyší,
protože jsou mnohem nižší.

ŽÍŽALA

Vidím jednu žížalu
ronit slzy ze žalu:
Ráno vstane, lehne na zem
a hned si ji pletou s plazem.

SLEPÝŠ

Slepýše
trápí asi nejspíše,
že mu nikdo nepíše.
Tiše leží na břiše,
nedutá a nedýše.

NETOPÝŘI

Je to možné - myš, a letí!
Podívejte - druhá, třetí!
To se kočka nenají,
Když teď myši lítají!

LVÍ POCHOD

Zalíbil se kdysi lvovi
rázný rytmus pochodový
I dal vale samotě
přihlásil se k pěchotě.

JELEN

Jelen cestou ke krmelci
Krátký čas kotrmelci:
Parohy, parohy,
Hlavně pozor na nohy!

Jelen cestou od laní
Vezme hlavu do dlaní,
Do kopyt, do kopyt,
Snažme se ho pochopit!

KRTCI

Jdou krtci zahradou,
za plotem se zahrabou,
zahrabou se do hlíny,
nezbude tu jediný.

Vrty vrt, vrty vrt,
krtci z Beskyd, krtci z Brd,
půda, země, hlína, prst
černá jako krtčí srst.

ROZHLEDNA

Od noci do rána,
od ledna do ledna
svítí mi do oken
petřínská rozhledna.

Nebojme se básniček 2

Ivana Sixtová a Monika Dudová (CKP Rokycany)

Reflexe

Prosincové předvánoční setkání bylo na žádost účastníků věnováno básničkám. Zvolily jsme básničku se zimní tematikou – Sněhulák a moucha z knihy Říkadla a šeptánky od Ilony Borské a Ivo Štuky. Lekci příkládáme, na ní nevidíme nic světaborného, považujeme ji za normální klasickou lekci.

Ale nadšené jsme byly z atmosféry a průběhu celého setkání.

Celá lekce byla opět připravena tak, aby účastníci byli po celou dobu aktivně zapojeni, ale v podstatě se domníváme, že kouzlo setkání spočívalo v tom, že se aktéři vlastně stali spoluautory lekce – utvářeli jí a oni jí „vdechli to kouzlo“

Vyozorovaly jsme, že i když máme lekci vždy připravenou, stačí kolegyně a kolegu navést na cestu a sledovat, kam míří, jak postupují a přemýšlejí

A toto sledování je pro nás velice cenné, protože mnohdy nám otvírají oči a nachází možnosti, postupy, které my jsme předtím neviděly, které nás nenapadly.

Uvádíme několik příkladů reakcí účastníků:

- úvod – koulovaná – dospěláci se nadšeně koulovali papírovými koulemi a ještě nadšeněji vymýšleli rýmovačky
- další z aktivit bylo doplnění chybějících částí básně – záměrně jsme připravily obtížnější formu pro dospělé – ti se do práce tak ponořili, že trvali na dokončení, ačkoli my už nervózně sledovaly hodinky, nechtěli od nás přijmout nápovědu, chtěli si texty dokončit podle svého - při představení doplněných básní nás opět překvapil rozdílný úhel pohledu jednotlivých účastníků a jejich vysvětlení, proč to tak udělali (bohužel práce účastníků nemáme, odnesli si je s sebou)
- další příklad: aktéři setkání měli napsat do obrázku sněhuláka dopis, ve kterém by mu poradili – má se těšit na léto? - práce jednoho z účastníků – do hlavy zapsal „rozumovo“, jak by to měl řešit rozumem, do menší koule (tam, kde je srdce) zapsal pocity, emoce, do rukou co by měl dělat, do poslední koule jistoty, opěrné body – nad tím se rozvinula diskuze, jeho úhel pohledu zaujal nejen nás, lektorky, ale i ostatní (a proto jsme opět nestihli zbylé aktivity) – ani zde nás nenapadlo zdokumentovat práci

Při naší reflexi jsme konstatovaly, že toto bylo pro všechny mnohem přínosnější, než námi plánovaná argumentační ulička.

Z čeho se radujeme:

Myslíme si, že je pořád pro účastníky nejpřínosnější nabídka připravené lekce, kterou mohou využít a přizpůsobit si ji pro svoje žáky, ale průběh setkání již není o tom, my jsme něco připravily a vy si vyzkoušejte roli žáků, ale lekce se odvíjí na vlně kolegiální podpory – obohacujeme se a učíme všichni navzájem, každý přijde se svojí troškou do mlýna.

Co nás tíží:

Zapomínáme fotit, dokumentovat práce účastníků!

Nebojme se básniček 2

Čtenářská lekce pro CKP 13. 12. 2018

Cíl CKP: představit možné způsoby práce s poezií

Čtenářský cíl: čtenářská odezva

Text: Sněhulák a moucha (I. Borská, I. Štuka - Říkadla a šeptánky)

Stavba lekce:

Aktivity před čtením:

- koulovaná – na zemi jsou připravené papíry, na kterých jsou napsaná slova z významového okruhu zima, Vánoce, papíry jsou obrácené slovy k zemi. Každý účastník si vezme papír, udělá kouli a hrajeme koulovanou. Po té si každý účastník jednu kouli nechá v ruce, najde si kamaráda, rozbalí koule, přečtou slova a pokusí se vytvořit krátkou básničku s danými slovy – sdílení
- neúplná báseň - doplňte slova, která se rýmují, do básničky – práce ve dvojicích nebo trojicích – přečtení (záměrně připraveno obtížnější, verze pro dospělé)
- po přečtení ukázat obrázek – možnost text poupravit
- rozbor – co bylo nejtěžší

jak bychom takovou práci připravili žákům, co by jim pomohlo

Aktivity při čtení:

- přečtení básně z knihy – otázky, úkoly (jak na vás báseň zapůsobila, rozuměli jste všemu, co vás zaujalo, zarazilo, vyhledej rýmy, obrazná vyjádření, personifikaci, porovnej obrázek a báseň, odhalení didaktického potenciálu
- dramatizace
- argumentační ulička – co byste sněhulákovi poradili

Aktivity po čtení:

- napište dopis sněhulákovi

Příprava čtenářské lekce k básni Co se doma chystá – práce ve dvojicích
sdílení, diskuze

Ilona Borská, Ivo Štuka

SNĚHULÁK A

Šel sněhulák,
měl hrncovou,
v ruce
Došel k
Všude bylo –
moc se mu to

K poště letí taky
..... do ucha mu,
že je na tom
daleko líp v:
Když je, louky kvetou,
v každém květu,
já mám léto strašně
Jdu mu poslat:
Léto, vrať se honem k
..... !

Sněhulák se teskně:
Kde má být ta pestrá,
obláčkové?
Do nosu ho,
vichr temné mraky
po obloze
Sněhuláka léto
Řekněte mu,
jak?
Má se těšit na?

Ilona Borská, Ivo Štuka

SNĚHULÁK A MOUCHA

Šel sněhulák ulicí,
měl hrncovou čepici,
v ruce koště.
Došel k poště.
Všude bylo šedobílo –
moc se mu to nelíbilo .

K poště letí taky muška .
Muška do ucha mu šušká,
že je na tom světě
daleko líp v létě:
Když je léto, louky kvetou,
v každém květu limonáda,
já mám léto strašně ráda.
Jdu mu poslat telegram:
Léto, vrať se honem k nám!

Sněhulák se teskně kouká:
Kde má být ta pestrá louka,
obláčkové nebe?
Do nosu ho zebe,
vichr temné mraky žene
po obloze zatažené .
Sněhuláka léto láká .
Řekněte mu,
jak je to?
Má se těšit na léto?

Básníci se nikdy nedostanou tak daleko, jako poezie.

Jón Kalman Stefánsson

Rozbor básně

Tereza Nakládalová

Sousloví, které možná vyvolává nepříjemné pocity mající kořen někde v našem mládí. Jak se můžeme zabývat básněmi, aniž bychom dali základ podobným frustracím u našich žáků, klubových dětí?

Zkousím to - nebudovat blok - a zároveň nechci rezignovat na rozbor, alias zahloubání se do básně. Dělam to (zrovna v současnosti, budoucnost možná přinese sofistikovanější přístupy) následovně:

Vyberu několik básní s podobným tématem, popřípadě podobných si v čemkoliv jiném. Všichni se mohou seznámit s prvním dvojverším všech básní (název básně ani autor je zatím nezveřejněn) a vybrat si to, které je nejvíce zaujme. Úplná svoboda v tom ale není, protože pro následovnou práci potřebuji vznik skupinek. Tedy např. pro klubovou skupinu 12 dětí vyberu 3 básně, každá je v 5 kopiích. Přinejhorším se pak stane, že jedna skupina má jen 2 členy. Po místnosti, kde s poezií pracujete, rozmístíme lístečky s dvojveršími v příslušném počtu, děti se projdou, hledají, kolik různých dvojverších je vlastně v nabídce, přemýšlejí a berou si nakonec vybraný lísteček. Pokud chceme aktivitu zpřehlednit, a tím i zklidnit a zrychlit, vytiskněte vždy dvojverší stejné básně na stejně barevný papír.

Po výběru dvojverší se sejdou společně ti, kdo mají stejný lístek. Ve skupince se pobaví o tom, proč si vybrali zrovna toto dvojverší a jaká asi celá báseň bude. Bude to lyrika, nebo epika? Jaké bude její téma, jak se může jmenovat? Bude dlouhá, nebo krátká? Jaké bude její ladění – bude humorná, nebo spíše vážná? Jak bude napsána – bude mít rytmus, bude se rýmovat, bude mít stálý řád? A co slova a jazyk – bude obyčejný, nebo plný básnických vyjádření? Na mnoho otázek opravdu první dvojverší může dát odpověď, proto si každá odpověď zaslouží i argumentaci. Děti je samozřejmě možné nechat pobavit se o budoucí básni zcela volně s pouhou otázkou – Jaká ta báseň asi bude? Záleží na cíli vaší práce a také na schopnostech a motivacích skupiny, se kterou rozbor provádíte.

Po předvídání ve skupině si každý vezme svou kopii celé básně. Ideálně je vytištěna na papíře našir uprostřed, a tak má každý kolem textu volné místo na poznámky. Všichni si přečtou samostatně báseň a podtrhnou si části textu, které je jakýmkoliv způsobem zaujaly.

V další fázi je možné pracovat různým způsobem, opět záleží na cíli, textu samotném a možnostech skupiny. Co je ale jednotné, je fázování rozboru po dílčích úkolech. Můžeme se zaměřit na vizualizaci a čtení všemi smysly, na emoční odezvu, na jazyk básně, u epických básní pak na naratologické kategorie (postavy, události...).

S lyrickou básní můžeme například pracovat takto: na levou stranu si děti vypíšou vše, co báseň zobrazuje – a nejen vizuálně. Tedy vše, co je možné vidět, slyšet, vnímat čichem, hmatem a často i chutí, a to nejen v prvním plánu, ale i za textem. Napravo pak emoce, které v nich báseň probouzí. Ideálně si každý výpisek spojí s určitou částí textu, nejedná-li se o dojem z celku. Pak se opět sejdou ve skupině a svůj rozbor sdílejí. Zda ve stejných verších nacházejí stejné obrazy, zda vnímají podobné emoce ve stejných částí básně. Nejde o hledání shody, ale o utříbení vlastních pohledů komunikací, diskuzí, argumentací.

Po skupinovém sdílení si pak každý sám na spodní část listu pod báseň (popřípadě na zvláštní list) napíše své shrnutí – co si o básni myslí a proč a jak ji celkově hodnotí. Tuto část je možné zase probrat ve skupině, ale není to třeba, je to osobní vyjádření, které je možné sdílet například vyvěšením na nástěnce spolu s výtiskem příslušné básně.

Zde rozbor končí, báseň tak prošla našimi smysly i emocemi, podrobili jsme ji rozumové úvaze. Motivaci jsme hledali díky možnosti výběru a třbili si myšlenky (a hledali odvahu) díky společnému sdílení. I když nám výsledky nemusí připadat u všech valné, nelze popřít, že jsou všichni zapojeni do práce, věnují se intenzivně jedné básni. Možná se bude někomu zdát, že se ztrácí pravá podstata rozboru – všechny ty tropy a figury. Naopak, jejich znalost konečně děti mohou uplatnit, když pohlédnou na báseň z druhé strany, ne od otázky - co to je a jak to v básni působí?, ale od zamyšlení – jak báseň působí a co je toho v textu příčinou? Zdá se mi to čtenářsky logičtější a rozhodně zábavnější.

I když jsme pracovali s různými texty, práce všech skupin byla obdobná. Pro opětovné sjednocení celé třídy nebo klubu můžeme celou aktivitu zakončit recitací do ticha: všichni se vrátíme k prvnímu čtení své básně, k tomu, co na nás zapůsobilo poprvé a recitujeme postupně své podtržené verše nebo jejich části. Nikdo není vyvoláván, každý se může zapojit kdykoliv, když nikomu neskočí do řeči. Pro pocit bezpečí je dobré, když recitaci zahájí a ukončí učitel. Jakékoliv části básní se mohou opakovat. Propletení několika básní vytvoří báseň novou. Její recitace je většinou estetickým zážitkem a pěkným ukončením hodiny, klubové aktivity.

Příklad textů - na jaře jsme například pracovali s těmito básněmi:

Jan Skácel
KVETOUČÍ ALEJ

V aleji bílé
tajili jsme dech.
Jak sníh ležely květy
vysoko na stromech.

A každý strom
tu pyšně život slavil
a třímal bez únavy
rozkvetlou sílu svou.

Slova jsem lámal
jak kámen v starém lomu.
Má žena řekla jen:
Chtěla bych žít v tom stromu.

Jaroslav Vrchlický
V SLADKÉ TOUZE

Již hory v slunce západu
se zaskvěly a bledly,
a temné olše nad vodou
tajemný hovor vedly.
Jejich listí v svitu měsíce
tou pověstí se chvělo,
že zahledím se v oči tvé
a zlíbám tvoje čelo.
Že ty se ke mně přitulíš,
jak strom se k stromu sklání,
a v srdci mém že spočine
tvé lásky požehnání.
Byl v šeru to tvůj bílý šat
aneb stín lesní víly? -
Já k srdci sáhnul náhodou,
však - nebilo v tu chvíli.

Jiří Žáček
JASNÁ NOCI! TEMNÁ NOCI!
Máchovská variace

Šaty sklouznou ze tvých zad,
nahá vběhneš do řeky.

Nevadí nám noční chlad,
zahřejí nás doteky.
A hvězdy jasné svítí do dáli,

luštíme spolu jejich signály.
Unikáš mi ke hvězdám,

i když ležíš vedle mě.
Možná nejsem, jen se zdám,
propadám se do země.
A hvězdy jasné hoří jako líh,
signály světů dávno vyhaslých.
Těla zkřehnou únavou,
stíny padnou na řeku.
Jasná noci nad hlavou,
temná noci v člověku!
A hvězdy jasné, z kterých čiší mráz,
zapadnou, zhasnou v tobě,
ve mně, v nás.

Jednoho večera – tenkrát bylo více hostů na zámku – přála si paní domu, abych přečetl něco ze Zeyerovy Karolínské epopeje, a sice Píseň o korunovaci krále Lovise. Uvedlo mě to do rozpaků. Rád bych byl splnil přání paní Hlávkové, ale nerad bych byl přišel v spor s Juliem; neboť znal jsem jeho soud v příčině čtení blankverstu, a užil jsem proto rozmanitých vytáček. Ale nic naplat, musil jsem čísti. Sebral jsem se tedy a dával jsem bedlivý pozor na všechna rozdělovací znaménka, na veškeré přirozené i umělé césury, na těžké i lehké akcenty, na arze i spády – vůbec na všechno -, jen abych k jasné platnosti přivedl bohatýrské verše přítelovy. Snad nikdy nečetl jsem veršů tak bedlivě jako tenkrát, ale Julius nebyl stejně spokojen...

Adolf Heyduk

Dopisy na konec světa - Ava Dellaira

Alžběta Ingrová

Hrdinkou tohoto románu v dopisech je patnáctiletá Laurel, která se snaží vyrovnat s tragickou smrtí své milované starší sestry May. Činí tak prostřednictvím dopisů různým známým osobnostem, jež už opustily tento svět. Mezi adresáty se objevují slavní zpěváci, básníci, herci či proslulá pilotka - lidé, jichž si Laurel váží a o nichž se domnívá, že by jí díky tomu, co sami prožili, rozuměli. V dopisech připomíná jejich osud, zmiňuje se o jejich díle a činech a hledá paralely se svým životem. Tak je tomu i v případě básně Jedno umění americké básnířky Elizabeth Bishopové, o jejíž interpretaci se v této lekci společně s dětmi pokusíme. Děti budou zkoumat, jak báseň odráží hrdinčin život a proč na ni tak silně zapůsobila. Lekce nabízí i prostor pro diskusi nad tématem vyrovnávání se se ztrátou.

Cíle:

- čtenář hledá hlavní myšlenku (poselství) textu
- čtenář porovnává myšlenky z textu s myšlenkami z jiného textu

Před čtením:

Rozdejte dětem kopie básně a dejte jim dostatek času, aby si ji přečetly:

Jedno umění

Umění ztrácet zvládneš bez bolesti;
věci jako by chtěly ze všech sil
se ztratit, takže není to neštěstí.

Ztrať něco každý den. Nauč se snést
ztracený klíč - pár nepříjemných chvil.
Umění ztrácet zvládneš bez bolesti

Ztrácej dál a víc, nesnaž se nalézt
místa, jména a kde byl vlastně cíl
tvých cest. Nic z toho nebude neštěstí.

Ztratím matčin šperk. A horší jsou zvěsti,
že další milý dům se vytratil.
Umění ztrácet zvládneš bez bolesti.

Ztratila jsem dvě města, pár království,
jež měla jsem, dvě řeky, světadíl.
Chybí mi, ale není to neštěstí.

- I ztratit tebe (s veselým hlasem, s gesty,
co mám tak ráda); kdo by nevěřil,
že v umění ztrácet není moc bolesti,
i když vypadá to (Piš si!) jako neštěstí.

(E. Bishopová: Umění ztrácet. Fra, 2004. Přeložila Mariana Housková.)

Poté se pusťte do interpretace básně – můžete postupovat po trojverších, postupně je přednést... Nakonec se jistě shodnete, že E. Bishopová píše o ztrátě – věcí i lidí – a o možnosti nebo nemožnosti se se ztrátou vyrovnat. Váš rozbor básně můžete nakonec doplnit slovy překladatelky M. Houskové:

„Báseň začíná jako jakýsi rozmarný návod, jak ovládnout umění ztrácet. Jenže od všedních ztracených klíčů se přes „matčin šperk“ (vzpomínka na nepřítomnou matku) dostaneme k ztrácení domů, domovů, ztrácení jako by se začalo vymykat z rukou, ztrácíme města, řeky, celé kontinenty, až nakonec se v poslední sloce dostaneme ke ztrátě milovaného člověka a místo před hravou hříčkou stojíme před tragédií, s níž se přes veškerou snahu nelze vyrovnat, která je pravým opakem toho, co báseň tak usilovně opakuje – je plná bolesti a neštěstí. Ztráta je tak bolestná, že se pod ní hroutí samotná pevná forma básně a implicitní obsah drasticky popírá explicitní tvrzení.“

(<http://www.iliteratura.cz/Clanek/17173/bishop-elizabeth-umeni-ztracet>)

Nadněte otázku: Myslíte si, že by tato báseň mohla na někoho silně zapůsobit nebo jím dokonce otrást? Na koho?

Při čtení

Nyní dětem ukažte knihu a vysvětlete, že hrdinka se pomocí dopisů slavným lidem, kteří už nežijí, snaží vyrovnat s tragédií, jež ji potkala. Řekněte dětem, že si nyní přečtou jeden z dopisů Laurel, adresovaný básnířce Elizabeth Bishopové. Součástí dopisu je i báseň *Jedno umění* a také její interpretace z úst hrdinky a její kamarádky. Požádejte čtenáře, aby při čtení přemýšleli o tom, jaká tragédie asi hrdinku potkala. Poznají to z textu dopisu a básně? Příslušná místa v textu mohou podtrhnout.

Rozdejte dětem ukázkou (str. 13 – 15) – dopis adresovaný básnířce Elizabeth Bishopové:

Milá Elizabeth Bishopová,

chtěla bych ti říct o dvou věcech, které se dneska přihodily na angličtině. Četli jsme tvoji báseň a já jsem poprvé v nějaké hodině promluvila. Na střední jsem už dva týdny, ale doteď jsem většinu téhle hodiny trávila koukáním z okna a sledováním, jak mezi telefonními dráty a šumějícími topoly létají ptáci. Myslela jsem zrovna na jednoho kluka, na Skye, a přemítala, co vidí, když zavře oči, a najednou jsem uslyšela svoje jméno. Zvedla jsem hlavu. Údery ptačích křídel jsem najednou cítila ve vlastní hrudi.

Paní Busterová se na mě upřeně dívala. „Laurel. Budeš číst?“

Ani jsem netušila, na jaké jsme straně. Najednou jsem měla v hlavě úplně vygumováno. Ale potom se ke mně natáhla Nathalie a báseň mi nalistovala. Začínala takhle:

Umění ztrácet zvládneš bez bolesti;
věci jako by chtěly ze všech sil
se ztratit, takže není to neštěstí.

Nejdřív jsem měla strašnou trému. Ale potom jsem začala poslouchat, co čtu, a najednou jsem tomu rozuměla.

Ztrať něco každý den. Nauč se snést
ztracený klíč - pár nepříjemných chvil.
Umění ztrácet zvládneš bez bolesti

Ztrácej dál a víc, nesnaž se nalézt
místa, jména a kde byl vlastně cíl
tvých cest. Nic z toho nebude neštěstí.

Ztratím matčin šperk. A horší jsou zvěsti,
že další milý dům se vytratil.
Umění ztrácet zvládneš bez bolesti.

Ztratila jsem dvě města, pár království,
jež měla jsem, dvě řeky, světadíl.
Chybí mi, ale není to neštěstí.

– I ztratit tebe (s veselým hlasem, s gesty,
co mám tak ráda); kdo by nevěřil,
že v umění ztrácet není moc bolesti,
i když vypadá to (Piš si!) jako neštěstí.

Asi se mi až moc klepal hlas, jak se mnou báseň otřásla. Když jsem dočetla, ve třídě bylo ticho jako v hrobě.

Paní Busterová na třídu jako vždycky zírala svými vypoulenými očima a pak se zeptala: „Tak co myslíte?“

Nathalie mrkla mým směrem. Hádám, že jí mě bylo líto, protože se všichni místo na paní Busterovou dívali na mě. Tak zvedla ruku a řekla: „No je jasný, že lže. Něco ztratit není lehký.“ Na to konto všichni přestali pozorovat mě a otočili se na Nathalii.

Paní Busterová se zeptala: „Proč u některých věcí hůře snášíme, když je ztratíme?“

„Kvůli lásce, samozřejmě. Čím víc máme něco rádi, tím těžší je to ztratit,“ odpověděla Nathalie tónem, jako by říkala „to je ale blbá otázka“.

Bez přemýšlení jsem najednou zvedla ruku. „Myslím, že když člověk ztratí něco, co je mu hodně blízký, tak s tím ztratí i sám sebe. Proto má na konci tý básně potíže psát. Skoro už si nevzpomíná jak. Protože vlastně už vůbec neví, kdo je.“

Všechny oči se zas otočily zpátky ke mně, ale potom, díkybohu, zazvonilo.

Tvoje Laurel

Po čtení

Položte dětem otázky k textu: kde se epizoda odehrává? co jste se dozvěděli o Laurel? kdo je paní Busterová? proč myslíte, že se hrdinka nakonec odhodlala promluvit? proč myslíte, že báseň hrdinkou tak otřásla? jaká tragédie mohla hrdinku potkat? Porovnejte vaši úvodní interpretaci básně se slovy Nathalie a Laurel.

Začínám poesíí, protože ta je nejkondensovanější formou slovního vyjádření. Když se Basil Bunting probíral německo-italským slovníkem, přišel na to, že představa poesie jako zhuštění je téměř stará jako německý jazyk. „Dichten“ je německé sloveso, které odpovídá podstatnému jménu „Dichtung“, což znamená poesie, a lexikograf je přeložil slovesem „zhustit, kondensovat“.

Ezra Pound

Náměty na lekce – Poezie pro děti a mládež

Mirka Henčová

Sbírka - Povídá pondělí úterku

Autor - Jiří Weinberger

Báseň - Potkalo lano, potkalo uzel

Nakresli komiksový příběh podle následující básně:

1. Potkalo lano, potkalo uzel, potkalo uzel z kravaty.	2. Smálo se lano,	3. zaslzel uzel,
4. hledali jsme se já a ty.	5. A hned si uzel a lano	6. navěky řekli své ano.
7. Smálo se lano a uzel?	8. Szel a szel a szel.	9. Milión uzlů nemá to štěstí A bloudí světem sem a tam.
10. Milión uzlů! A kdoví, jestli se sto z nich setká se stem lan...		

Sbírka Ochechule s ukulele

Daniela Fischerová
DOSPÍVÁNÍ

Připadám si chvílemi
asi jako delfín v louži.
Delfín, co se louží plouží
a jen mrská ploutvemi.

Život je mi nějak malý.
Všichni by mě s velkou chutí
pořád do něčeho cpali,
drželi mě při zemi.

Proč mě věčně někdo nutí?
Copak je nic nepřesvědčí,
že jsem dávno mnohem větší?
Že už je mi život těsný?

Tenhle věk je prostě děsný.
Děsný, děsný! Věřte mi!

Jak si někdy připadáš? Popiš nebo nakresli...

Proč je pro tebe tento věk děsný?

Co znamená, že je ti život nějak malý?

V čem vidíš naopak výhody dospívání?

P. S.: Mirka Henčová ráda pracuje s poezií, a proto má v obdobném stylu zpracováno velmi mnoho básní. Své inspirace neváhá sdílet se všemi, kdo mají zájem. Stačí sledovat www.ctenarskekluby.cz/co-nabizime/lekce, kde se soubor Mirčiných lekcí brzy objeví.

Poněvadž motivy lyrické básně nemají časového sepětí, je lyrické téma vnitřně mnohem méně soudržné než epické; často lze například zkusmo přeskupit sloky, ba i jednotlivé verše lyrické básně bez poškození jejího smyslu.

Jan Mukařovský

Metodický list k písňovému textu „Balič novodobý“

Dana Bednářová

Písničku Balič novodobý nazpíval herec a zpěvák Zdeněk Piškula, kterého děti mohou znát např. ze seriálu Vyprávěj nebo z pohádky Tři bratři. Hudbu složil Jakub Antl spolu s Marií Ulehlovou, která je zároveň autorkou textu.

Cíle:

- Hledá a nalézá, v čem se srovnávané položky shodují a v čem se liší, porovnává je.
- Vyjadřuje myšlenky a pocity, které v něm vyvolává čtení písňového textu (aktuální zaměření na nadměrné používání sociálních sítí), srovnává přínosy a negativa sociálních sítí.
- Hledá souvislosti s vlastním životem a textem.
- Rozpoznává nadsázku v textu (pracujeme s písňovým textem, navazuje práce s beletrií).

Pomůcky:

nakopírované texty písně Balič novodobý

nakopírované pracovní listy s Vennovým diagramem

notebook (počítač) s připojením na internet

Před čtením

Aktivita „Co víš o sociálních sítích?“

- Vysvětlíme dětem využití Vennova diagramu, v tomto případě se jedná o tři protnuté kružnice, což je složitější verze. Pro děti, které se této aktivitě teprve učí, by bylo vhodné použít nejdříve diagram se dvěma kružnicemi.
- Můžeme dětem modelovat doplňování diagramu vlastními příklady, ale je vhodné neuvádět jich moc, abychom dětem tzv. nevystříleli všechny možnosti.
- Doporučuji rozdělit děti do skupin nebo alespoň do dvojic.
- Děti doplňují pracovní list na témata – Facebook, Instagram, Snapchat. Pokud některé děti tyto aplikace neznají, doporučuji vyzvat ostatní, zda by chtěli charakterizovat

jednotlivé programy. Je vhodné nejdříve zjistit, jestli jsou ve skupině děti, které toho o aplikacích nebo některé z nich moc nevědí, a zařadit je do pracovní skupiny těch, kteří jsou v této oblasti zkušenější.

- Každou kružnici nadepíšeme názvem jedné z aplikací. Do částí, které se protínají, doplňujeme, co mají tyto programy společné. V místě, kde se protnou všechny tři kružnice, píšeme společné znaky všech tří aplikací, tam, kde se protínají dvě kružnice, doplňujeme společné znaky dvou programů, např. Facebooku a Instagramu. Do míst, ve kterých se neprotíná nic, doplňujeme jedinečné rysy každé aplikace zvlášť.
- Po vyplnění pracovního listu sdílejí skupiny svou práci v komunitním kruhu.
- Děti srovnávají své diagramy, kladou si navzájem otázky, proč se ostatní liší, hledají společné zdůvodnění.

Doplňujeme otázkami:

- ➔ Našli jste společné rysy aplikací i v ostatních skupinách? V čem se vaše odpovědi lišily?
- ➔ Kterou aplikaci využíváte nejčastěji? Proč?
- ➔ Čím jsou pro vás tyto programy přínosem?
- ➔ V čem naopak mohou být škodlivé?
- ➔ Komunikujete raději přes internet, nebo osobně? Proč? Srovnajte klady a zápory těchto komunikací.
- ➔ Znáte nějakou písničku/básničku na téma sociální sítě?

Čtení/poslech

- Poslech písně Balič novodobý

<https://www.youtube.com/watch?v=Ockf8TUbaMM>

- Čtení písňového textu (viz příloha č. 1)
- Ke čtení můžeme vybrat jedno dítě, můžou se střídat po slokách nebo můžou číst všichni najednou.
- Děti si mohou píseň znovu pustit a podle textu zazpívat.

Po čtení

Otázky k textu:

- Objevila se v textu zmínka o aplikacích, které jste srovnávali v pracovním listu?
- Která slova, typická pro sociální sítě, jsou v písničce zmíněna? (selfie, lajk, status, seznamka, virtuální, chatovat)
- Objevila se tato slova i ve vašem diagramu?
- Jaké jiné sociální sítě jsou v písničce zmíněny? (Ask, Twitter)
- Které aplikaci jsou nejvíce podobné? V čem se shodují?
- Jak na vás písnička působí? Je text myšlen vážně?
- Najděte úryvky, které vám připadají vtipné. Proč?
- Souhlasíte se vším, co je v textu uvedeno? Pokud ne, přečtete úryvek a vysvětlíte, s čím nesouhlasíte.
- Např. sloka:

*Dnešní lásce pubertální,
něžnost stačí virtuální,
na co dívce hladit ruku,
stačí šťouchat na facebooku.*

- Je pro vás ve vztahu důležitý osobní kontakt, nebo opravdu dnes stačí komunikovat přes internet?
- Z čeho nebo z koho si autor písničky dělá legraci?
- Proč v textu tak přehání? Jak se nazývá takovýto jazykový prvek? (nadsázka)
- Proč ho autor písničky použil? (zdůraznění závažnosti)

Dle časových možností může po lekci pokračovat dílna čtení.

Dílna čtení

Pokuste se v knize najít nadsázku. Je v ukázce nějaká skutečnost zveličena? Proč autor použil nadsázku právě v dané chvíli? Pokud jste nadsázku v úryvku nenašli, pokuste se ji do textu doplnit, aby některá situace vyzněla důležitě, závažně nebo naopak humorně. Sdílení v komunitním kruhu.

Reflexe proběhlé lekce:

Celou tuto lekci i s dílnou čtení jsme realizovaly během klubového setkání.

Písničku Balič novodobý některé děti znaly, jeden chlapec ji dokonce uměl hrát na kytaru. Při hledání nadsázky děti postupně vyjmenovaly téměř celou písničku, shodly jsme se tak, že je vlastně celá skladba nadsázkou. Při otázce, jestli by také chtěly mít takovéto virtuální vztahy, poznamenaly, že je to odraz dnešní doby a že by takovýto vztah nechtěly.

S Vennovým diagramem se děti setkaly už dříve, ale poprvé doplňovaly do diagramu se třemi kružnicemi.

Protože bylo zvolené téma pro děti velice blízké, aktivita je bavila, byly pyšné, že mohou tentokrát ony poučit v mnoha ohledech vedoucí klubu. Zkrátka sociální sítě jsou jejich parketa.

Domnívám se, že pro děti, které se s Vennovým diagramem setkávají poprvé, je vhodné zvolit téma jim blízké. Při práci na tématu sociální sítě zároveň můžeme nenásilně poukázat na rizika jejich používání. Většinou na ně ale přicházely děti samy.

Balič novodobý

Každý ráno, hned jak vstanu,
rozešlu selfie v županu,
a pak čekám lajků stovky
u svý nový profilovky.

Se svou image alfa samce
balím buchtu na seznamce,
nevadí mi, když se mračí,
pošlou smajlík, a to stačí.

Z posilovny, v cukru letu,
fotku mou máš na snapchatu,
z instagramu moje krásky
rozdávaj mi lajky z lásky.

Nosit slečnám kytky, to se dneska nenosí,
a v tramvaji je pouštím sednout, jen když poprosí...

Ref.:

No tak...ať se na mě klidně zlobí
gentlemaní ze záhrobí,
všechny slečny berou mdloby,
je tu balič novodobý.

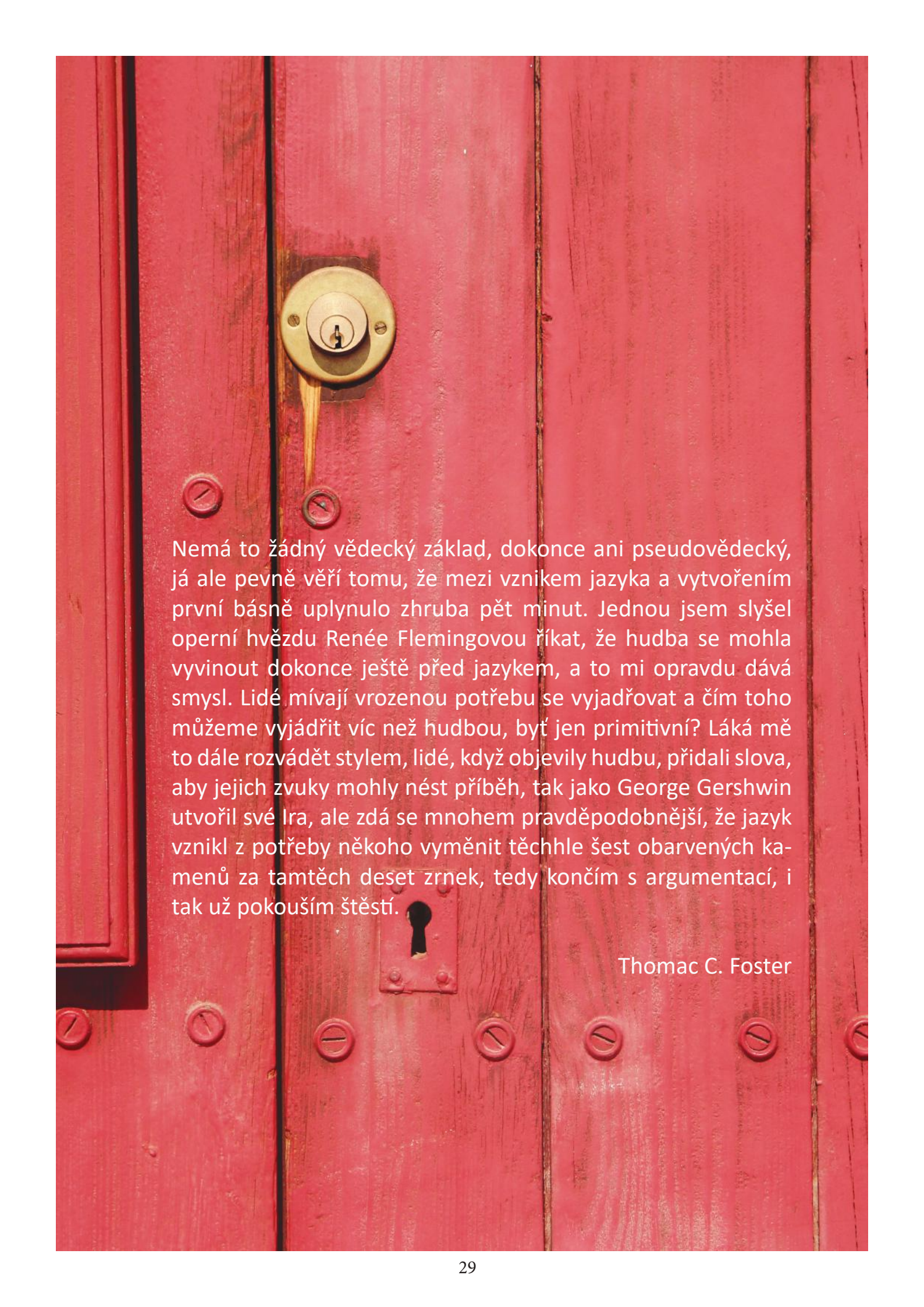
Vaše lajky zeď mou zdobí,
sbírám si je do zásoby,
jistě na vás zapůsobí
tenhle balič novodobý,

Dnešní lásce pubertální
něžnost stačí virtuální,
na co dívce hladit ruku,
stačí šťouchat na facebooku.

Co maj holky nejvíc rády,
číst můj twitter, moje rady,
budu rád, když lajkneš, kotě,
mý statusy o životě.

Holky se se mnou randit bojí,
když jsme venku, tak řeč stojí,
nevím, jakou říct otázku,
všechno o ní už vím z asku.

Že tě rád mám, snad už víš, tvým klukem bych byl rád,
ale nač to uspěchat, když můžem dál jen chatovat...

Nemá to žádný vědecký základ, dokonce ani pseudovědecký, já ale pevně věří tomu, že mezi vznikem jazyka a vytvořením první básně uplynulo zhruba pět minut. Jednou jsem slyšel operní hvězdu Renée Flemingovou říkat, že hudba se mohla vyvinout dokonce ještě před jazykem, a to mi opravdu dává smysl. Lidé mívají vrozenou potřebu se vyjadřovat a čím toho můžeme vyjádřit víc než hudbou, byť jen primitivní? Láká mě to dále rozvádět stylem, lidé, když objevily hudbu, přidali slova, aby jejich zvuky mohly nést příběh, tak jako George Gershwin utvořil své Ira, ale zdá se mnohem pravděpodobnější, že jazyk vznikl z potřeby někoho vyměnit těchhle šest obarvených kamenů za tamtěch deset zrněk, tedy končím s argumentací, i tak už pokouším štěstí.

Thomac C. Foster

Vznik lyrické básně

Šárka Růžková

Ve čtenářských klubech se snažíme odbourat obavu z poezie, proto zkusíme vytvořit i vlastní originální texty. Tentokrát jsme se s dívkami pokusily vyjádřit své emoce, nálady, prožitky, které v nás vyvolávají blízké osoby, zajímavé literární postavy nebo oblíbená místa.

Nejdříve jsme si promyslely, komu bychom chtěly báseň věnovat a proč, své nápady jsme společně sdílely v kruhu. Zjistily jsme, že se většinou vybavila maminka, pak sourozenci, babička s dědou. Jedině já jsem se rozhodla pro konkrétní místo.

Vzaly jsme si deník a formou brainstormingu si zapsaly první nápady, představy vztahující se k tématu. Následně jsme s pomocí zaznamenaných údajů vymyslely deset vět. Po přečtení jsme vybraly čtyři nejvýstižnější, označily jsme je písmeny A, B, C a D. S nimi budeme pracovat, kombinovat je podle určitého schématu.

Zároveň jsme z nabídky zvolily ještě jednu větu (případně nově utvořily) jako závěrečné vyznání! Figuruje pod písmenem E.

Konečně přichází fáze básnění, na list papíru si pod sebe zapíšeme důležitou kombinaci:

A

B

A

C

D

C

B

D

E

A máme hotovo! Stačí jen do označených řádků doplnit konkrétní věty – verše, nadepsat titul a chvílka poezie v našem klubu začíná. Jako ukázkou předložím svůj text, dívky si svou originální tvorbu šetří pro naši klubovou knížku, nechci jejich básně zveřejnit dopředu.

Jezero

Západ slunce stokrát jinak,
hladíš mě a objímáš,
západ slunce stokrát jinak.

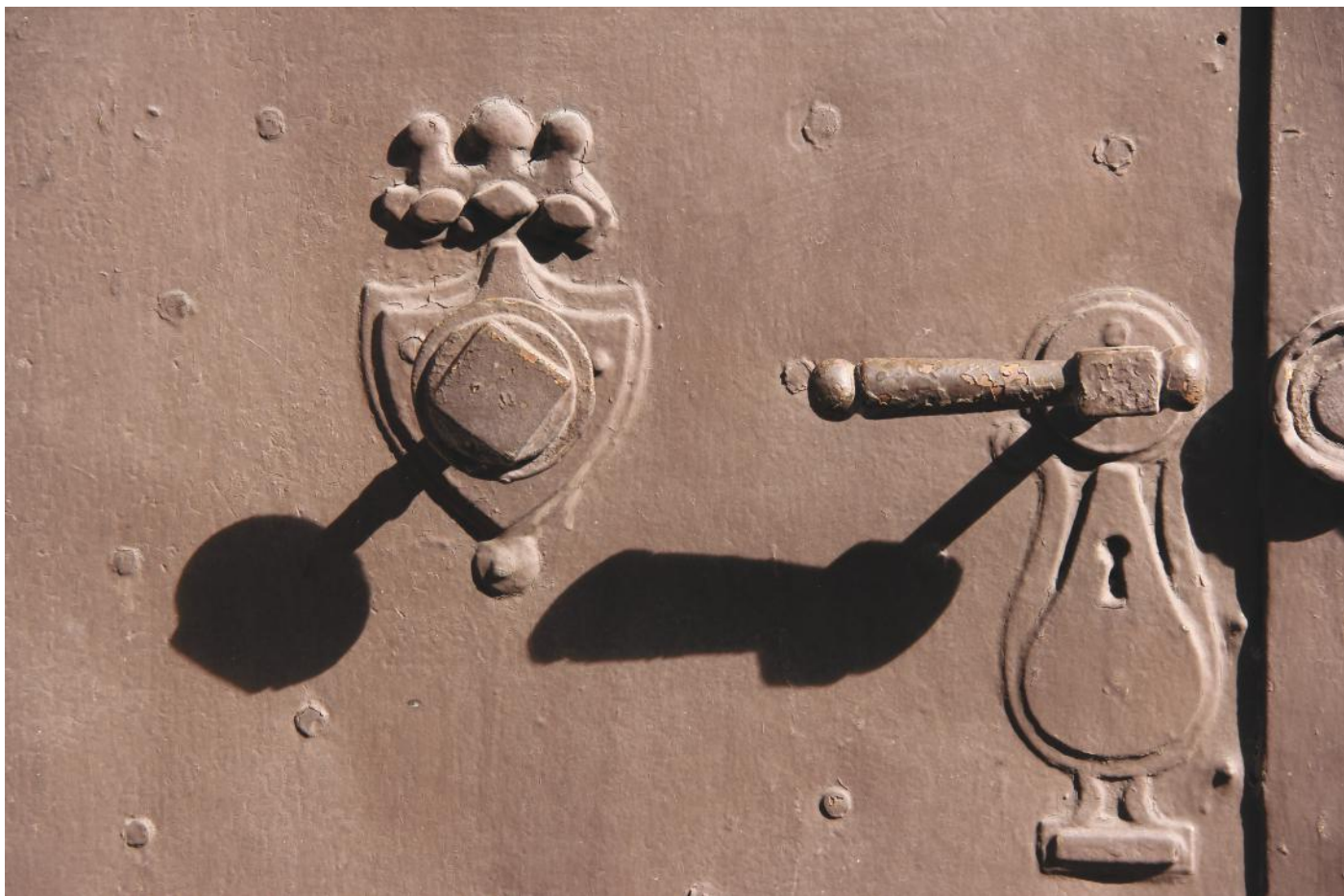
S tebou odplouvají všechny starosti,
z hlubin se vynořují jen krásné vzpomínky,
s tebou odplouvají všechny starosti.

Hladíš mě a objímáš,
z hlubin se vynořují jen krásné vzpomínky.

Lipno, cítím se u tebe svobodně!

Poezie nemusí být strašákem v poli, naopak.

Zkuste si se svými čtenáři užít příjemný pocit vzniku osobní lyriky.

Sonet 17

Kdopak by uvěřil v přívalu příštích dob
mým veršům, které jsem jen vámi naplnil?
Ačkoli, nebe ví, i to je jenom hrob,
jenž z vašich předností ukáže pouhý díl.

I kdybych sebelíp o vašich očích psal
a v písni vypočet počet všech krás,
příští věk řekl by: „Ten básník pustě lhal,
lidská tvář neměla nikdy tak božský jas.“

A mými papíry, stářím už zežloutlými,
by všichni pohrdli jak žvástem staříka
a pravdu měli by za pošetilé rýmy,
za píseň z dávných dob a zápal básníka.
Kdybyste ale svět přesvědčil dítětem,
byl byste dvakrát živ: v mém verši zde a v něm.

William Shakespeare